

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Երաժշտություն

(առարկա)

Թեմա՝ Գեղագիտական դաստիարակության խնդիրները
«Երաժշտություն» առարկայի դասավանդման գործընթացում:

Կազմեց՝ Նարինե Բաղդասարյանը

(անուն ազգանուն)

Անդրանիկ Մարգարյանի թիվ 7 հիմնական դպրոց

(դպրոցի անվանումը)

Ղեկավար՝ Միլենա Մինասյան

Կապանի N2 ավագ դպրոց՝ ՊՈԱԿ

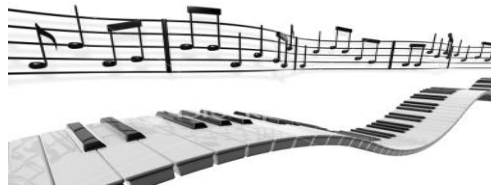
(վերապատրաստող կազմակերպության անվանումը)

Կապան 2022

Բովանդակություն

1. Ներածություն	2
2. Թեմայի արդիականությունը	3
3. Երաժշտությունը որպես դպրոցում դասավանդվող առարկա	5
4. Օպերա	13
5. Տիգրան Չուխաճյան	13
6. Եզրակացություն	17
7. Օգտագործված գրականության ցանկ	18

Ներածություն

Դպրոցում երաժշտության հետ երեխաների առաջին հանդիպումը տեղի է ունենում երգի միջոցով:

Առաջին դասարանից սկսած՝ երեխաների երաժշտական դաստիարակության հիմքում դրված է ուսուցման թեմատիկ սկզբունքը: Թեմատիկան այնպես է ընտրված, որ երեխաներին աստիճանաբար տանում է դեպի երաժշտության մեծ ու հրաշալի աշխարհը, նրանց մեջ ձևավորում է գեղեցիկի զգացողություն, արմատավորում այնքան երաժշտական տպավորություններ, որ բարձր դասարաններում այդ հիմքով ավելի է հեշտանում երաժշտության խոր և բազմակողմանի ընկալումը:

Երաժշտության առարկան տարբերվելով ուրիշ առարկաներից իր առանձնահատկություններով դաստիարակում է երեխայի գեղագիտական ճաշակը: Գեղագիտական դաստիարակության հիմքում ընկաց է հուզական հուզական ոլորտի զարգացումը: Երաժշտության դասին երեխան առնչվուն է, ոչ միայն երաժշտության այլ նաև գրականության, նկարչության, թատրոնի, կինոյի և արվեստի այլ ճյուղերին: Մինևույն ժամանակ շփվում է կենդանի երաժշտության հետ՝ երգի, պարի, քայլերգի և այլն:

Ուսուցիչը պետք է օգտագործի արվեստի բարերար ներգործության ուժը սովորողների մարդկային լավագույն որակների, հույզերի զգացմունքների պատկերացումների ձևավորման ու զարգացման գործընթացում: Սովորողի գեղագիտական զարգացմանը նպաստող ամենակարևոր հանգամանքներից մեկը երաժշտության միաձուլումն է արվեստի մյուս ճյուղերի գրականության, կերպարվեստի, կինոյի, թատրոնի հետ, որոնք ունեն շատ ընդհանրություններ: Այն հնարավորություն է տալիս երաժշտության մեջ տեսնելու գունային կերպարներ, նկարի մեջ լսելու հնչյունային պատկերներ, գրականության մեջ զգալու երաժշտական հնչերանգներ:

Թեմայի արդիականությունը

Դպրոցականների դաստիարակության համակարգում կարևոր տեղ ունի գեղագիտական դաստիարակությունը, որը նպաստում է երեխայի հուզական ոլորտի զարգացմանը և զգայական փորձի հարստացմանը, ակտիվացնում նրա իմացական գործունեությունը, բացահայտում է նրա ստեղծագործական կարողությունները և խթանում դրանց զարգացումը:

- **Գեղագիտական գիտակցությունը** տարրական գիտելիքներ արվեստի և գեղեցիկի մասին, գեղեցիկը ճանաչելու, նկատելու և գնահատելու կարողություններ, գեղեցիկի պահանջմունքի և գեղագիտական ճաշակի դաստիարակություն ինչպես նաև գեղագիտագեղարվեստական ընդունակություններն ու կարողությունները:

Գեղագիտական դաստիարակության նպատակն ու խնդիրները

Դպրոցականների դաստիարակության համակարգում կարևոր տեղ ունի գեղագիտական դաստիարակությունը: Գեղագիտական դաստիարակությունը հատուկ կազմակերպված մանկավարժական գործընթաց է, որն ուղղված է երեխայի գեղագիտական զգացումների, կյանքում և արվեստում գեղեցիկի վերաբերյալ պատկերացումների ձևավորմանը, շրջապատող իրականության հանդեպ գեղագիտական վերաբերմունքի, գեղագիտական գնահատականի ձևավորմանը:

Դպրոցականի գեղագիտական դաստիարակության հիմնական նպատակը երեխաների գեղագիտական գիտակցության և ճաշակի ձևավորումն է;

Գեղագիտական դաստիարակության խնդիրները կարող ենք բաժանել երկու խմբի:

Առաջին խմբի խնդիրներն ուղղված են երեխաների գեղագիտական գիտակցության ձևավորմանը: Դրանք են.

- գեղեցիկի, արվեստի մասին տարրական գիտելիքների փոխանցումը
- գեղեցիկը նկատելու և գնահատելու կարողությունների ձևավորումը

- գեղեցիկը ճանաչելու պահանջմունքի զարգացումը
- գեղագիտական ճաշակի դաստիարակությունը:

Երկրորդ խմբի խնդիրները նպաստում են գեղագիտա – գեղարվեստական ընդունակությունների զարգացմանն ու կարողությունների ձևավորմանը: Այս տարիքում այդպիսի խնդիրներ կարող են լինել

- երաժշտական ընդունակությունների զարգացումը, երաժշտա - ռիթմիկ կարողությունների ձևավորումը
- գեղարվեստա – խոսքային ընդունակությունների զարգացումը և արտահայտիչ խոսքի ձևավորումը:

Բարեկիրթ և գեղագիտական ճաշակով ստեղծված միջավայր

Բարեկիրթ միջավայրը երեխայի գեղագիտական դաստիարակության հիմնական պայմանն է և միջոցը:

Գեղագիտական դաստիարակության հիմնական միջոցը երեխայի մշտական հաղորդակցումն է արտաքին միջավայրի և կենցաղի գեղագիտական կողմերի հետ:

Ամենօրյա շփումը գեղեցիկի հետ նպաստում է երեխայի կողմից գեղեցիկի ընկալմանը, գեղեցիկի կառուցմանը, ստեղծմանը և ի վերջո՝ գեղեցիկ միջավայրում ապրելու ցանկությանը պահանջմունքի զարգացմանը:

Երաժշտությունը որպես դպրոցում դասավանդվող առարկա

Երգարվեստը զարգացած, ազգային ինքնագիտակցությամբ ուժեղ, ստեղծագործ անհատականությունն դաստիարակելու արդյունավետ միջոց է, որը հրատապ է դարձնում այն դպրոցում ուսուցանելու և նրա դաստիարակչական ներուժի ավելի խորը ուսումնասիրությունը: Այս ներուժը բացահայտելու համար յուրաքանչյուր մանկավարժի անհրաժեշտ են որոշակի մանկավարժական մեթոդներ և տեխնիկա: Ուսումնասիրել երաժշտությունը որպես դպրոցում դասավանդվող առարկա, նախևառաջ՝ մենք հասկանում ենք երաժշտությամբ, երգարվեստով երաժշտական դաստիարակությունը, որը գեղագիտական դաստիարակության կարևոր բաղկացուցիչն է: Ապա առաջադրվում է երաժշտության դասավանդման մանկավարժական մեթոդի և դաստիարակչական բնույթի խնդիրը. մենք այն դիտարկում ենք որպես ազգային արվեստի ազգապահպան գործառույթի արդյունավետ իրականացման հիմնական գործոններից մեկը:

Երաժշտության ուսուցումը ազգային և համաշխարհային երգարվեստին ու մշակույթին սովորողներին հաղորդակից դարձնելու ուրույն գործընթաց է, որը դպրոցում կազմակերպվում է ուսումնադաստիարակչական որոշակի մոտեցումների և մեթոդների, կրթական մոդելի իրականացման միջոցով:

Ներկայումս էապես փոխվել են նաև հասարակական կյանքի պայմանները և պահանջները, ուստի. «Անհրաժեշտ է ... հաշվի առնել ժամանակակից երեխայի կյանքի սկզբունքորեն նոր պայմանները, որոնք ուսուցիչները չգիտեին նույնիսկ երկու - երեք տասնամյակ առաջ: Այս պայմանները հաշվի առնելը պահանջում է էական ճշգրտում սովորողների դաստիարակության և սոցիալականացման կազմակերպման մոտեցումների մեջ» [3]: Այսինքն՝ խիստ կարևոր է հաշվի առնել արդի կյանքի նոր պայմանները կրտսեր դպրոցականների ուսումնադաստիարակչական, տվյալ դեպքում՝ երաժշտագեղագիտական դաստիարակության գործընթացը կազմակերպելիս: Մյուս կողմից էլ՝ կարևոր է կրտսեր դպրոցականների տարիքային և անհատական աճանձնահատկությունների հաշվի առումը, քանի որ այս տարիքի աշակերտները հատուկ մանկավարժական ուշադրություն են պահանջում: Մշակույթը, արվեստը, որպես երեխայի

ստեղծագործական ուժերի և առանձնահատկությունների զարգացման որոշակի մակարդակ, դիտվում են որպես գեղագիտական դաստիարակության գործոններից մեկը, որի կապակցությամբ արդիականանում է երաժշտություն առարկայի դասավանդման գործում կրթական գործունեության կազմակերպման նոր մոտեցումների որոնումը:

Հատկապես տարրական դպրոցում երաժշտագեղագիտական դաստիարակության արդի հիմնախնդիրների արդյունավետ կարգավորումը ենթադրում է սովորողների և ուսուցիչների համատեղ գործունեության մեջ երաժշտական և մշակութային փորձի փոխանցում, որը կնպաստի դպրոցի համար «մանկավարժական բաղադրիչի»՝ նոր մոդելի որոնմանը:

Հաշվի առնելով վերը ասվածը՝ պարզորոշ է դառնում արդի դպրոցի ուսուցչական անձնակազմի առջև դրված խնդիրը, որը ենթադրում է գեղագիտական դաստիարակության գործընթացի բովանդակության վերանայում, ներառյալ՝ երաժշտության դասավանդումը, որը պահանջում է նոր գաղափարների և ձևերի ներդրում ուսումնական հաստատությունում երաժշտության դասավանդման փորձում: Անընդհատ կրթության՝ որպես կրթություն ամբողջ կյանքի ընթացքում հայեցակարգի ի հայտ գալով՝ անձն իր հետաքրքրություններով և հնարավորություններով դրվել է կրթադաստիարակչական հարացույցի կենտրոնում:

Համապատասխանաբար՝ երաժշտության դասավանդման դպրոցական նոր մոդելում ամենակարևոր տեղն զբաղեցնում է երեխայի անհատականությունը՝ «գեղեցկության համընդհանուր զգացումով՝ մարդու վերաբերմունքն աշխարհին ընդհանրապես» [7]:

Երաժշտությունը որպես դպրոցում դասավանդվող առարկա նպատակաուղղվում է երեխայի երաժշտական կրթությանն ու դաստիարակությանը, որը դպրոցում գեղարվեստական տարածքի հուզական-ճանաչողական և գործունեություն-գործնական զարգացման, յուրացման նպատակաուղղված գործընթաց է, ներառյալ՝ արվեստի տարածքը: Այլ կերպ ասած՝ սա ենթադրում է երաժշտական և գեղագիտական մշակույթի հարստության փոխակերպում դպրոցականի անձի ներաշխարհի հարստության, այնուհետև ձեռք բերված և կուտակված փորձի փոխադրում շրջակա հասարակության մեջ, որն էլ նպաստում է երեխայի

գեղագիտական վերաբերմունքի ձևավորմանը դեպի իրականություն և գեղագիտական գործունեություն [6, 143:

Դպրոցում արդի կրթական պահանջներին համապատասխան երաժշտագեղագիտական դաստիարակության «մանկավարժական բաղադրիչը» ենթադրում է որոշակի ունակություն, այն է՝ երեխաներին ներգրավել երաժշտագեղագիտական գործունեության գործընթացում, օրինակ՝ նոր տեղեկատվության որոնում, երաժշտական ստեղծագործությունների ունկնդրում և կատարում, երաժշտության և արվեստի մասին գրույցների ունկնդրում:

Երաժշտության դասավանդումը դպրոցում մի գործընթաց է, որով իրականացվում է սերունդների հաղորդակցումը առաջատար երաժիշտների ու երգահանների երաժշտական արվեստին, նրանց փորձին և գաղափարներին՝ վերջիններիս իմաստավորումն ու ընկալումը ժամանակակից կրթական հարացույցի միջոցով:

Երաժշտության դասավանդումը դպրոցում ուղղվում է երաժշտական և գեղագիտական դաստիարակության նպատակի իրականացմանը և դպրոցականների մեջ երաժշտական արվեստի հիմքերը՝ որպես հոգևոր մշակույթի մաս ձևավորելուն:

Երաժշտության դասավանդման գործընթացը դպրոցում ենթադրում է մի շարք խնդիրների լուծում.

Դաստիարակչական խնդիրներ – Այս խնդիրների լուծումը ենթադրում է երաժշտության նկատմամբ դպրոցականների հուզական-արժեքային վերաբերմունքի խթանում (երաժշտական և գեղագիտական զգացմունքների զարգացում, երաժշտական արվեստի հետ հաղորդակցության անհրաժեշտություն, ճաշակի և գեղագիտական արժեքների նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորում):

Ուսումնական խնդիրներ – Այս խնդիրների կարգավորումը ներառում է երաժշտության նկատմամբ գիտակցված վերաբերմունքի ձևավորման աշխատանքների իրականացում (երաժշտական գիտելիքների ձևավորում, դասական, ժողովրդական և ժամանակակից երաժշտության լավագույն օրինակների ուսումնասիրություն և երաժշտության մասին գիտելիքներ՝ երաժշտական արտահայտչականության միջոցներ, ժանրեր, ձևեր, ոճեր, երաժշտական նոտագրման առանձնահատկություններ, ինչպես նաև՝ երաժշտական գիտելիքները ինքնուրույն կիրառելու ունակություն):

Զարգացնող խնդիրներ - Երաժշտության նկատմամբ գործունեության-գործնական վերաբերմունքի ձևավորում (երաժշտական ստեղծագործություններ կատարելու և լսելու հմտությունների ձևավորում ու զարգացում): Այս խնդիրների լուծումը ենթադրում է նաև արվեստի հետ հաղորդակցության մանկավարժորեն կազմակերպված գործընթացում սովորողների անձնային որակների դաստիարակություն:

Տարրական դպրոցում կրտսեր դպրոցականների գեղագիտական և երաժշտական դաստիարակության գործընթացի հաջողությունը՝ ինտեգրված կրթության համատեքստում, մեծապես կախված է հետևյալ գործոններից.

1. կրթության և դաստիարակության կազմակերպումը՝ հաշվի առնելով ազգային-տարածաշրջանային բաղադրիչը, որը ներկայացված է ուսումնական ծրագրերում,
2. սովորողների և նրանց ծնողների հետ համագործակցությունը:

Տարրական դպրոցում երաժշտության՝ որպես դպրոցում դասավանդվող առարկայի առաջնահերթ ուղղությունը մշակութային զարգացման միջավայրի ստեղծումն է՝ հիմնված արվեստի, մշակույթի և առողջության պահպանման տեխնոլոգիաների տարածաշրջանային բաղադրիչի վրա:

Երաժշտության դասավանդումը դպրոցում հնարավորություն է տալիս երեխաներին հաղորդակցվել գեղեցիկի աշխարհին, մշակութային կյանքին՝ նրանց կյանքն առավել բազմազան ու հարուստ դարձնում՝ հաղորդակից դարձնելով նաև հանրության կենսափորձին, այն ձևավորում է նաև նրանց ստեղծագործական կարողությունները, խթանում ակտիվ ստեղծագործական գործունեությունը: Օրինակ՝ երաժշտական, գեղագիտական և ֆիզիկական դաստիարակության տարրերի համակցումով, կարծում ենք՝ կարելի է խթանել կրտսեր դպրոցականների ստեղծագործական ու հաղորդակցական ակտիվությունը՝ միաժամանակ օժանդակելով նրանց սոցիալ-հոգեբանական ու ֆիզիկական զարգացմանը: Երաժշտության դասավանդումը ինչպես առանձին, այնպես էլ մյուս ուսումնական առարկաների ինտեգրմամբ՝ առանձնակի նշանակություն ունի նաև երեխաների գեղագիտական ճաշակը ձևավորելու, աշխարհայացքն ընդլայնելու, գեղարվեստական ընկալման մշակույթը զարգացնելու, երեխաների հետ հաղորդակցվելու սահմանափակումները վերացնելու

և հասարակությանն արդյունավետորեն հարմարվելու համար: Ստեղծագործական գործունեությունը խթանում է երեխայի երևակայությունը, հարստացնում այն, մեծացնում նրա ձգտումը դեպի գեղեցիկը, դրականը, մեծ ուրախություն պարգևում: Որպես կանոն՝ հենց երաժշտական-բեմական արվեստն է իր բազմազան ժանրերով նախընտրելի երեխայի գեղագիտական զարգացման համար: Կարելի է պնդել, որ երաժշտական բեմադրությունները (երաժշտական և բեմական արվեստի համադրում) մեծ նշանակություն կարող են ունենալ երեխաների գեղագիտական զարգացման, խոսքի բարելավման, հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման ու վերականգնման, խոսքի զարգացման համար: Երաժշտական դաստիարակության բովանդակությունը կազմող աշխատանքները՝ երգ, պար, երաժշտական գործիքների գործածում, վոկալ աշխատանքներ, հնարավորություն են տալիս հեշտությամբ շփվելու տարբեր տարիքային խմբերի մարդկանց հետ, որը երեխաների անձի ձևավորման համար կարևոր նշանակություն ունի: Այն նաև մեծապես նպաստում է հաղորդակցական կարողությունների զարգացմանը:

Երաժշտության դասավանդման մեջ հատկապես արժեքավոր է միջառարկայական կապերի օգտագործումը, երաժշտության կապը նկարչության և գրականության հետ, քանի որ մարդու բնավորությունը բացահայտվում է երաժշտության մեջ, ինչպես նաև՝ գրականության և նկարչության մեջ, և պատմության հետ կապն օգնում է տեղեկություններ տալ ժողովրդական երգիչների և երաժիշտների, հայ կոմպոզիտորների և երաժշտական ստեղծագործությունների կատարողների մասին:

Դպրոցում երաժշտության դասավանդման արդյունավետության համար նշանակալի է միջառարկայական կապերի ստեղծումը, օրինակ՝ գրականության, նկարչության, պատմության հետ: Ասպես՝ Կոմիտասի երաժշտարվեստին երեխաներին հաղորդակից դարձնելով՝ կարելի է իրականացնել ազգային երգ ու պարի դաստիարակչական գործառույթները՝ բացահայտելով նաև որոշակի երաժշտական գործիքի (թառ, դաիրա, ֆլեյտա և այլն) հնչողության առանձնահատկությունները, դրա ծագումնաբանությունը կամ նախապատմությունը, դրանց ստեղծման դարաշրջանի իրադարձությունները, դարերի ընթացքում դրանց կրած

փոփոխությունները, ձևավորելով նաև դրա կարևոր նշանակության երեխաների գիտակցումը:

Միջառարկայական կապերի ստեղծումը նպաստում է գեղագիտական դաստիարակության խնդիրներն առավել արդյունավետ լուծելուն, որոնցից հատկանշական են՝ գեղագիտական զգացմունքների դաստիարակումը, գեղագիտական ակտիվության ձևավորումը, գեղագիտական ճաշակի ձևավորումը, ստեղծագործական կարողությունների զարգացումը, արվեստի նկատմամբ հետաքրքրասիրության և նախասիրության դաստիարակումը, գեղագիտական պահանջմունքների ձևավորումը և այլն [1, 133]:

Դպրոցում երաժշտության՝ որպես առարկայի դասավանդումը հիմնականում իրականացվում է խաղերի, վարժությունների (երաժշտական-ռիթմիկ խաղեր, երաժշտական-ռիթմիկ պարեր, երաժշտական-ռիթմիկ շարժումներ, երաժշտական-խոսքային գործունեություն երգեցողության) միջոցով, որոնց գլխավոր նպատակը ուսուցողական է և զարգացնող: Երաժշտության դասերին շեշտադրվում է երեխաների նպատակաուղղված երաժշտական կրթությունը, այն է՝ երեխայի կողմից երաժշտական գործունեության հմտություններին և կարողություններին տիրապետելը, նրա երաժշտական կարողությունները զարգացնելը, այսինքն՝ երաժշտության դասի հիմնական տարրերը նպատակաուղղվում են երաժշտական խնդիրների լուծման միջոցով գեղագիտական դաստիարակության խնդիրների լուծմանը: Վերջինս առավել արդյունավետ է իրականացնել միջառարկայական կապերի միջոցով: Այսինքն՝ երաժշտության դասավանդումը դպրոցում, հաշվի առնելով երեխայի առաջատար գործունեության տեսակը և հենվելով դրա վրա, կարևորվում է գործունեության մյուս ձևերը զարգացնելու համար: Նկարչական հակումներ ունեցող երեխային կարելի է հանձնարարել նկարել, պատկերել երգի թեմային, կամ հնչող երաժշտության տրամադրությանը, կենդանական ձայններին համապատասխան կամ դրանք ներառող տեսարան կամ խորհրդանիշ: Սա կարող է խթանել նաև ստեղծագործական գործընթացների զարգացումը, բավարարել երեխայի գեղարվեստական-գեղագիտական պահանջմունքները՝ որպես երեխայի ինքնարտահայտման միջոց:

Դպրոցում «Երաժշտություն» առարկայի դասավանդման համար նախատեսված դասագրքերում զետեղված են տարբեր ժանրերի երգեր՝ հերոսական, էպիկական, քնարական, պարային, ինչպես նաև՝ տարբեր թեմաներով երգեր՝ հայրենասիրական, ազգային, ժողովրդական, օրորոցային և այլն: Տրված է հարուստ փաստական նյութ կոմպոզիտորների, երաժիշտների, կատարողների, մանկավարժների մասին: Երաժշտության դասագրքերում ուսուցանվող երգերին կցվում է հավելյալ տեղեկություն՝ արվեստագետների ու մշակույթի գործիչների նյութերով ու լուսանկարներով: Երաժշտության գործնական դասավանդման և կատարման համար դպրոցական դասագրքերը ներառում են նոտաներ և բառեր, օգտագործվում են հայ և այլազգի նկարիչների նկարների վերարտապությունները: Հատկապես կարևոր է երաժշտության ուսումնասիրությունը այլ արվեստների և առարկաների հետ փոխազդեցության մեջ, ինչպիսիք են գրականությունը, կերպարվեստը, պատմությունը: Այդպիսի հնարավորություն էն ընձեռում երաժշտության դասավանդման համար նախատեսված դպրոցական դասագրքերը: Վերջիններս վիթխարի նյութ են տալիս՝ ուսուցչին հնարավորություն տալով դիտարկել «երաժշտությունը» որպես ուսումնական առարկա և արվեստի տեսակ, երաժշտական ժանրեր և երաժշտական արտահայտչականության միջոցներ. ապահովել միջառարկայական կապեր (երաժշտություն, գրականություն, պատմություն): Ուսուցիչը հնարավորություն ունի երաժշտության դասավանդման դպրոցական աշխատանքը կազմակերպելու այնպես, որ սովորողները կարողանան ոչ միայն հասկանալ երաժշտական ժանրեն ու արտահայտչականության միջոցները, այլև ինքնուրույն կազմակերպեն աշխատանքը: Ուսուցչի աշխատանքն առավել արդյունավետ է դառնում, երբ երաժշտության դասավանդումը ուղեկցվում է կոմպոզիտորների, երաժիշտների, կատարողների մասին տեսազննական նյութերով: Այս հարցի առումով կարևոր է նաև այն, որ դասագրքերում բոլոր տեքստերն ուղեկցվում են իրենց նոտաներով, որն, իր հերթին, շատ կարևոր է գործնական պարապմունքների համար:

Այսպիսով՝ երաժշտության դասավանդումը դպրոցում ինքնանպատակ չէ, այլ նպատակաուղղվում է երգարվեստի, զեղագիտության կարևոր բաղադրիչների միջոցով սովորողների կողմից հոգևոր արժեքների յուրացմանը, նրանց

գեղարվեստական-գեղագիտական ճաշակի և ստեղծագործական ներուժի, ազգային արվեստն ու մշակութային արժեքները ճիշտ արժևորելու կարողության զարգացմանը, նրանց հայեցի դաստիարակությանը: Կարելի է եզրակացնել, որ երաժշտության դասավանդման և երաժշտագեղագիտական դաստիարակության հիմնաքարը ազգային երգարվեստի կատարման կարևոր ու անհրաժեշտ հմտությունների ձևավորումն ու զարգացումն է, հաղորդակցումը ժողովրդական ու ազգային երաժշտական ժառանգությանը:

Երաժշտության դասավանդումը դպրոցում պետք է երեխաների գեղագիտական, բարոյական, մտավոր և ֆիզիկական դաստիարակության, լավը լինելու ձգտում ձևավորելու միջոց դարձնել: Իսկ այս խնդիրները կարգավորելու և ուսումնական-դաստիարակչական գործընթացը դրանց լուծմանը նպաստակառուղիելու համար մեծապես կարևորվում է համապատասխան կրթական պայմանների ստեղծումը, որը ենթադրում է ուսումնական գործընթացի մեթոդական զինում և դասապրոցեսում ուսուցման կազմակերպման արդյունավետ եղանակների, նորարական միջոցների, մոտեցումների, խթանող մեթոդների ներառում:

ՕՊԵՐԱ

Օպերա երաժշտադրամատիկ ստեղծագործության տեսակ՝ հիմնված խոսքի, բեմական շարժման և երաժշտության սինթեզի վրա: Ի տարբերություն դրամատիկական թատրոնի, որտեղ երաժշտությունն իրականացնում է օժանդակ գործառույթ, օպերայում այն հանդիսանում է գործողության հիմնական կրողը: Օպերայի գրական հիմքը լիբրետոն է, ինքնօրինակ կամ հիմնված գրական ստեղծագործության վրա:

Հայկական օպերայի ակունքները գալիս են 19-րդ դարի երկրորդ կեսից և 20-րդ դարի սկզբներից:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆ

Կոմպոզիտոր, դիրիժոր, մանկավարժ,
հասարակական գործիչ,
հայկական օպերային արվեստի հիմնադիրը:

Ծնվ. 1837թ., Կ. Պոլիս:

Մահ. 11.03.1898թ., Զմյուռնիա:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը նպաստել է Արևելքի և
Արևմուտքի երաժշտական արվեստների մերձեցմանը:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը աշակերտել է Գ. Երանյանին պոլսաբնակ իտալացի
մանկավարժ Չ. Մանձոնիին:

Երիտասարդ տարիներին ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը կապեր է հաստատել հայկական

թատերական աշխարհի հետ, գրել հայրենասիրական երգեր ներկայացումների համար, ղեկավարել Խասգյուղի թատրոնի երաժշտական մասը, մասնակցել «Քնար հայկական» ընկերության աշխատանքներին:

1861-64-ին կատարելագործվել է Միլանում:

1864-ից Կ.Պոլսում զբաղվել է մանկավարժությամբ, ղեկավարել սիմֆոնիկ համերգներ, երաժշտություն գրել Արևելյան թատրոնի, Վարդոլյան թատրոնի ներկայացումների համար (Պ. Դուրյանի «Վարդ և Շուշան», Տ. Գալեմձյանի «Արա Գեղեցիկ կամ Սեր և հայրենիք», Թ. Թերգյանի «Սանդուխտ», Ս. Թոլյանի «Սեծն Տրդատ» և այլն):

Ուշագրավ են նրա ազատասիրական երգերն ու երաժշտությունը՝ գրված Ռ. Սետեֆձյանի «Վարդան Մամիկոնյան փրկիչ հայրենյաց» դրամայի համար, որի կատարումը (1867) վերածվել է քաղաքական ցույցի:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆԻ «Արշակ Բ» (1868, լիբրետոն՝ Թ. Թերգյանի, հայերեն և իտալերեն) հայկական առաջին պատմառոմանտիկական օպերան է, որի հայոց պատմության IV դ. դրամատիկ, դրվագներն արձագանքում էին ժամանակակից հայ իրականության ազգային և սոցիալական ազատագրության իդեերին:

Կատարվել է օպերայի միայն նախերգանքը, բեմադրությունը հետաձգվել է Օսմանյան կայսրության վարած քաղաքականության պատճառով:

1870-ական թվականներին ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը ստիպված փոխել է իր ստեղծագործության ուղղվածությունը, գրել է երաժշտական կատակերգություններ՝ քողարկելով սոցիալ-քաղաքական տարրերը, առաջին գիծ մղել կենցաղային պատկերներ, երգիծական, զավեշտական բեմավիճակներ, քնարական ապրումներ [«Արիֆի խարդախությունը» 1872), «Քեոսե Քեհյա» (1874), «Լերլեբիջի Հորդոր աղա»

(1876) և այլն]:

Ե.Մելիքյանի, Հ. Վարդոյանի և Ս. Պենկյանի երաժշտաթատերական խմբերի համագործակցությամբ ստեղծված այդ ներկայացումներով (նախ՝ թուրք.) ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը հռչակվել է ողջ Թուրքիայում ու նրա սահմաններից դուրս, դրանք բեմադրվել նաև Եգիպտոսում, Անդրկովկասում, Հունաստանում և այլ երկրներում՝ թուրքերեն, հայերեն, հունարեն, լեզուներով:

1880-ական թթ. վերջին ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆՆ ավարտել է արաբական հեքիաթի հիման

վրա գրված «Չեմիրե» օպերա-կախարդապատկերը (բեմ. Կ.Պոլիս. 1891-ին՝ ֆրանս., 1894-ին՝ իտալերեն խմբերի կատարմամբ):

1896-ին ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը տեղափոխվել է Զմյուռնիա:

Ըստ մամուլի՝ 1897-ին նա ավարտել է «Ինդիանա» օպերան ու սկսել երաժշտաթատերական նոր գործ, որն անավարտ է մնացել անժամանակ մահվան պատճառով:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը հեղինակ է նաև սիմֆոնիկ, կամերազործիքային և վոկալ երկերի (այդ թվում՝ հայտնի «Գարուն» ռոմանսը):

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆը նոր շրջանի հայկական երաժշտության մեծերից է, նրա հատկապես օպերային ստեղծագործությունը դարակազմիկ նշանակություն է ունեցել ինչպես ազգային, այնպես էլ ընդհանուր արևելյան արվեստի զարգացման համար:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆի անունով է կոչվել Երևանի № 7 երաժշտական դպրոցը (բակում կանգնեցվել է նաև հուշարձանը, 1970թ., քանդ.՝ Արշամ Շահինյան):

Չուխաճյանի աշակերտուհիներից մեկը այսպես է նկարագրում Չուխաճյանին.

«Նա տարբերվում էր իմ իմացած բոլոր մարդկանցից: Նա ներսում երբեք ֆես չէր կրում. նրա ճերմակող մազերը հիշեցնում էին Բեթհովենին: Նա ուներ անկրկնելի բնավորություն, հպարտ կեցվածքով և նրբակիրթ շարժումներով: Նա ուզում էր, որ իր ուսանողները երաժշտության մեջ ներդնեն սիրտ ու հոգի: Այլասեր և համեստ մարդ, որը միշտ կրում է մուգ մոխրագույն ֆրակ ...»

- - («Մասիս» շաբաթաթերթ, 31 մայիսի, 2008)

5 ԴԱՍԱՐԱՆ 7 ԴԱՍ

Դասի թեման Օպերա

Տ.Չուխաճյան «Ազատություն» երգ

Ունկնդրում Արշակի արիոգոն Տիգրան Չուխաճյան «Արշակ Բ» օպերայից

Ուսուցանել «Ազատություն» երգը

Դասի նպատակը - Ծանոթացնել օպերայի կառուցվածքին

Զարգացնող – Զարգացնել երաժշտությունը և գրականությունը սիրելու և հասկանալու կարողությունը

Դաստիարակող – դաստիարակել սեր դեպի հայրենասիրություն

Մեթոդական հնարքներ – Վենի դիագրամ, մտագրոհ

Միջառարկայական կապ – գրականություն, կերպարվեստ, պատմություն

Դասի ընթացքը

Խթանում մտագրոհ մեթոդի միջոցով ճշտել աշակերտների նախնական գիտելիքները Տիգրան Չուխաճյանի միջոցով :

Ունկնդրել հատվածներ օպերայից

Իմաստի ընկալում Ծանոթացնել օպերայի կառուցվածքին

Ունկնդրել «Ազատություն» երգը, այնուհետև երգը սովորել ֆրագներով:

Կշռադատում Վենի դիագրամի մեթոդով թվարկել երաժշտության և գրականության առանձնահատկությունները նշել ընթանրությունները:

Եզրակացություն

Ամփոփելով սույն հետազոտական աշխատանքը՝ հանգել ենք հետևյալ եզրակացություններին.

Դպրոցում երաժշտության դասավանդման գործընթացն ուղղվում է դպրոցականների երաժշտագեղագիտական, բարոյական, ֆիզիկական, հայրենասիրական դաստիարակությանը: Այս հարցում մենք կարևորում ենք միջառարկայական կապերը և այդ նպատակով առաջարկում նաև ուսումնադիտողական, դիդակտիկ նյութերի ու պարագաների կիրառումը, ստեղծագործական և կատարողական գործունեության իրականացումը:

Երաժշտության դասավանդման գործընթացի արդյունավետությունն ապահովելու հիմնական միջոցներից է միջառարկայակն կապերի ստեղծումը: Նման գործունեության միջոցով դպրոցականներն ստանում են ոչ միայն երաժշտական, այլև էկոլոգիական, բարոյական, աշխատանքային, ֆիզիկական, մտավոր, գեղագիտական դաստիարակություն և դրանց համապատասխան գիտելիքներ, ձևավորվում են գործունեության այդ ձևերին բնորոշ կարողություններ և հմտություններ:

Ելնելով վերոնշյալից՝ առաջարկում ենք դպրոցում երաժշտական գիտելիքների ուսուցումն ու դաստիարակությունը կազմակերպել ինտեգրված գործունեության միջոցով:

Երաժշտական գործունեությունն իբրև ուսուցման և դաստիարակության միջոց առավել արդյունավետ կլինի եթե իրականացվի համակացված պարապմունքների ընթացքում՝ այլ մեթոդների ու մեթոդիկաների, խաղերի, երգի, գրական

ստեղծագործությունների, զննական պարագաների օգտագործման հետ զուգակցումով:

Դպրոցում երաժշտության դասավանդումը ուղղվում է նաև դպրոցականների զգացմունքային, մտավոր, գեղագիտական զարգացմանն ու դրանցում ներառվող համապատասխան կարողությունների, հմտությունների և ունակությունների ձևավորմանը:

Օգտագործված գրականություն

Մանուկյան Ա. Մանուկյան Ս., Մանկավարժական տեխնիկա և տեխնոլոգիա, Ե ., 2000

Дмитрик Т.Д. Музыкально-эстетическое воспитание учащихся начальной школы в условиях научно-творческой лаборатории Музыкальная экология. Традиции и инновации в современном культурно-образовательном пространстве. Издательство: Московский педагогический государственный университет. М., 2021, с. 143.

История мировой культуры. Новейший справочник школьника. Сост. Ф.С. Капица, Т.М. Колядич. М.: СЛОВО, Эксмо, 2007, 608 с. 9. Энциклопедия мысли. Сборник мыслей, изречений, афоризмов, максимов, парадоксов, эпиграмм (Сост. О. Азарьев, Л. Демидова, М. Наникишвили, Н. Хоромин). Изд. перераб. и значительно дополненное. Симферополь: Таврида, 1996, 688 с.